

משתגעין ומתלהטין תורת האור החיים הקדוש

פרשת שופטים

פנינים מוכתרים מעובדים
ומתועתקים על פי דברי רבינו

פניני חיים

מוסר חיים לקח מהפרשה במשנת רבינו

בשמי"ם ראש - לזכות ידידנו הרה"ח רבי יהודה בן שרה מרים הי"ו וזו"ס

הצורך בסיגופים בשביל להכניע את הגוף

פי תקרב אל עיר להלחם עליה, וקראת אליה לשלום. והיה אם שלום תענה ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך. ואם לא תשלים עמו ועשתה עמו מלחמה וצרת עליה, ונתנה ה' אלקיך בידך והפית את כל זכורה לפי חרב. רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבז לך (כ-יד).

מפרש רבינו פרשה זו כמין חומר, שכאשר האדם יוצא בתחילת דרכו להלחם ביצור בכדי לכבוש את כוחות גופו לעבודת הבורא, אל יטה את עצמו בבת אחת מן הקצה אל הקצה ויבקש מיד לפרוש מכל הנאות עולם הזה, כי אז יש לחשוש שמא יפול לגמרי אם ימנע את עצמו לחלוטין מהנאות הגוף, ועל כן יעבוד את ה' באופן שגופו גם כן יהנה מכך.

אשר על כן, בתחילה ינסה להשלים עם גופו, ויאמר לעצמו, שמלבד העולם הזה, הלא יש גם את העולם הבא, והרי אם לא ישתדל בהשגתו בעודו חי בעולם הזה, לא יוכל לזכות לעולם הבא. וכאשר ינהג כן ויפתח פתח כחודו של מחט, יפתח לו ה' פתח כפתחו של אולם, ויסייע בעדו לשעבד את כל כוחותיו לצרכי עבודת ה'.

אמנם, אם גופו איננו שומע בקול נשמתו, ונוטה מדרך הטוב לעשות מעשים רעים, אז אי אפשר לחיות עם גופו בשלום, אלא עליו לסגף אותו כדי להתיש כח הרע שבקרבו ולשברו, ועל זה אמרו חכמינו: 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע'.

ואדם הנוהג כן ויוצא להלחם ביצורו בכדי לכבוש את גופו לעבודת הבורא - מביטחו השם יתברך שיצליח במשימתו, ויזכה לבער ממנו את כל כוחות הרע והטומאה ששכנו בו, ועל ידי זה יתקן את רוחו ונפשו שהיו תחת שלטון הרע, ויעלה את כל המעשים הטובים שנפלו בעבר בידי הסטרא אחרא - שכבר נצחו וסלקו ממנו. וכן העבירות ששגג בהם, יהפכו להיות כזכיות, ואפילו הכוחות הבהמיים שבגופו יהפכו לטובה, לשרת את נשמתו כראוי.

כל זה מרומז בפסוקים אלו: **פי תקרב אל עיר** - זה הגוף המכונה במקרא "עיר", **להלחם עליה** - להילחם עם יצר הרע בשביל להטות את הגוף לדרך הטוב, **וקראת אליה לשלום** - שתלך בתחילה בדרך שלום עם הגוף, ותשלב צרכי הגוף לצד צרכי הנשמה.

והיה אם שלום תענה ופתחה לך - הבטחת התורה שאם יפתח אדם אפילו פתח קטן לצרכי הנשמה, **והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך** - בסופו של דבר כל הכוחות הנמצאים בגוף יסייעו בעדו לעבודת ה'.

ואם לא תשלים עמו ועשתה עמו מלחמה - שהגוף לוקח אותך לצד הרע, ואתה לא מצליח לעשות שלום ושילוב בין הגוף לנשמה, **וצרת עליה** - אז יש צורך להכניע את הגוף בסיגופים ותעניות, **ונתנה ה' אלקיך בידך והפית את כל זכורה לפי חרב** - שתזכה לבער את כל כח הסטרא אחר שגופך. **רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבז לך** - שתזכה להעלות את כל המעשים הטובים שנפלו בידי הסטרא אחרא לפני שנצחו וסלקו ממנו, וכן העבירות ששגג בהם יהפכו להיות כזכיות, ואפילו הכוחות הבהמיים שבגופו יהפכו לטובה לשרת את כוחות נשמתו כראוי.

בש"ס בצלאל - לע"ג הרה"ח משה שמואל ב"ר בצלאל ז"ל

שופטים ושופרים תמן לך בכל שערך (טז יח).

יש לפרש דהכונה "לך" על אותם שממנים את השופטים ושוטרים, שלא יחשבו שעליהם אינם יכולים לשלוט, לכן ציוה הקב"ה שהם ימנו אותם לשפוט ולרדות עליהם בעצמם, והפירוש "לך" הוא כמו "עליך" [וכן פירש החתם סופר].

ושפטו את העם משפט צדק (טז יח).

יש לפרש, על פי מה שאמרו חז"ל שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, ואם כן צריך הדין לדעת כשהוא שופט בדיני ממונות, שמשפט זה כבר נעשה ונקבע בבית דין של מעלה, וכשישפוט על פי התורה אשר ציוהו ה', נמצא שהוא שופט המשפט כפי ששפטו אותו בבית דין של מעלה. והנה ידוע דבית דין של מעלה נקרא "צדק", וגם כתיב "ישפוט תבל בצדק", ובזה יש לפרש "ושפטו את העם" - דהדין כששופט את העם בדיני ממונות, הרי הוא שופט "משפט צדק" - דבר שכבר שפטו אותו בבית דין של מעלה הנקרא צדק, וצריך ליהרר שלא יטה הדין ממה שפסקו בבית דין של מעלה.

על פי שנים עדים או שלשה עדים ימית המית (ז ו).

יש לפרש בכונת "יומת המית", דהאדם שעושה עבירה שחייב עליה מיתה, אם כן הוא נחשב כבר כאדם הרוג, אלא, שהדין הוא שאם יש עדים והתראה, בית דין מצווים להרוג את האדם המוגדר כמת, ואם אין עדים והתראה, הרי הוא עומד למיתה בידי שמים.

והיה עמו וקרא בו כל מי חיו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו וגו'. לבלתי רום לבבו מאחיו ובלתי סור מן המצוה ימין ושמאל (ז יט-כ).

יש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל שהתורה מלבשת את האדם ענוה ויראה, ולכן ציוה הקב"ה שהמלך יקרא בתורה, ויזכה "למען ילמד ליראה", וכן "לבלתי רום לבבו" - והיינו יראה וענוה.

פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך (יח יד).

יש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל ש'אין מזל לישראל', כיון שהם שולטים על המזלות, וזהו שאומרת התורה "ואתה לא כן נתן לך ה' אלוקיך", דישראל אינם תחת ממשלת הקוסמים והמזלות.

הגאולה העתידה תלויה בעבודת ה' מאהבה

ואם ירחיב וגו' לאבתיקה. פרוש, עצמן כי הם ינחלו הארץ לעתיד לבוא, ואמר, זה ישג להם אם ישמרו את כל התורה ועשוהו ותהיה השמירה והעשיה מאהבת ה' ולא מיראה, הדור ההוא אשר יעמד בזה, בימיו יקיים ה' דברו הטוב לתת כל העשרה עממין ויעמיד ביד ישראל כל הטוב שהבטיח לעשות לאבות ביום עמדם בתחיה, ורבותינו ז"ל העירו שגאלה העתידה תלויה בעבודת ה' מאהבה דוקא (יט ח).

בספר **מכתם לדוד** כתב על דברי רבינו: והוא תנאי חמור מאוד, ולעת עתה נעלם ממנו היכן אמרו חז"ל דבר זה, ואפשר דזה נאמר דוקא על גאולה של 'אחישנה', אבל אם תבוא הגאולה 'בעתה', יהיה זה אפילו בעבודת ה' מיראה.

ובספר **סגולת משה** מביא בשם הראשית חכמה (שער האהבה) שביאר דברי הגמ' בסנהדרין (צט, ב) שכל העוסק בתורה לשמה מקרב את הגאולה, דהכוונה דוקא בעוסק בתורה מאהבה ולא מיראה. ולפי זה יש מקור ברור לדברי האוה"ח מדברי הגמ' בסנהדרין.

ובספר **בכור שור** (יומא פו, ב) ביאר בזה פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע בסנהדרין (צז, ב) דלר"א אם ישראל עושין תשובה נגאלין, ולרבי יהושע בין כך ובין כך נגאלין, דלתרומיהו בעינן שיחזרו ישראל בתשובה, אלא דלר' אליעזר דווקא בתשובה מאהבה, כדמייתי קרא דשובו בנים שובבים, ור' יהושע ס"ל אפילו מיראה או ע"י יסורין, כדאמר שהקב"ה מעמיד עליהן מלך כהמן.

והרה"ק מלובלין זי"ע ב'דברי אמת' הביא דברי רבינו אלו, ופירש בזה נוסח הסיום במסכת ע"ז, שאומרים 'הדרן עלך פרק השוכר את הפועלים וסליקא לה מסכת עבודה זרה', 'הדרן עלך' לשון תשובה, כמו הדרי בי, 'השוכר את הפועל' שלא תהיה כפועל העושה ע"מ לקבל שכר, אלא כמו בן, ולא תהיה הכוונה בשביל שכר הגם שממילא יתן השכר, ונמצא כי נעבוד מאהבה ותהיה הגאולה, 'וסליקא לה מסכת עבודת כוכבים' כי האלילים כליל יחלוף ואז אהפוך כל העמים לעבדו שכם אחד במהרה בימינו, עכ"ל.

וכ"ק **אדמו"ר מסלונים שליט"א** (דרכי נועם פר' מטו"מ תש"ע) הרחיב בביאור הענין, דתוקף האהבה שתתעצם בכנסת ישראל, היא אשר תביא את הגאולה העתידה, כלשון התפילה 'מביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה'. וזה מה שאומרים בתפילת נחם בתשעה באב 'כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה'. שכן על מידת אהבת ה' נאמר בשיר השירים "רשפיה רשפי אש", וכאשר תתלקח בישראל אש של אהבה, תבוא הגאולה העתידה ובנין בית המקדש.

ובמיוחד הגאולה בבחינת 'אחישנה' תבוא מכח תשוקת בני ישראל להשי"ת, שעל ידה תתעורר מלמעלה אהבת השי"ת לעמו עד לבחינת 'לא אוכל שאת', ואז תבוא הגאולה. וכלשון הכתוב בשיר השירים (ו, ה) "הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני", ופירש"י 'כי איני יכול להתאפק'. 'עיניך' רומז למידת הצמאון וההשתוקקות, כמו שאומרים בתפילה 'וכל עין לך תצפה', והשי"ת אומר לכנסת ישראל "הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני", שכביכול אינני מסוגל לעמוד בזה. ומיד כאשר תהיה אהבה בדרגה כזו תבוא הגאולה. עכ"ל.

הדיין יסלק ממחשבתו את בעלי הדין ויתן דעתו בעצם ההלכה

משפט צדק. כאן העיר הערה גדולה לחפץ לשפט בצדק, והוא כי פשיטתא לעמד הדין על משפט האנשים אשר להם הריב, יהיה בסדר זה, שיעביר מבין עיניו שני הנושאים ולא ילביש משא ומתן ההלכות שיעשה באנשים אשר להם הריב לומר כפי זה יתחייב פלוני וכפי זה יהיה להפך, אלא יעשה עינו וצדדי ההלכה כאלו אין אדם שצריך להוראה זו עתה אלא לעמד על הדין לדעת הלכות התורה, ואחר שיעמד עליו בדרך זה, מה שיעלה במצדדו דין בו לבעלי דינים, יזכה הזכאי ויתחייב החייב, והוא אומרו "ושפטו את העם משפט", פרוש, כבר הוא משפט בפני עצמו, זה יהיה "צדק", אבל זולת זה פשיטתא בדעתו בעת שמזקק ומצדד הדין לבעלי דינים על כל פנים יהיה אחד יותר מתקדמת דעתו אליו ולא יצא המשפט צדק, ובפרט במשפטים שתלויים בשקול הדעת ובהטחה מועטת בנקל יטה דעתו (טז יח).

בספר **משיב כהלכה** (פתחת זוטא עמ' ל"ז) כתב על פי יסוד זה, לבאר דברי הגמ' (כתובות קה, א) דאסור ליקח שוחד אפילו במקום שלוקח משני בעלי הדינים, דהכתוב "ושוחד לא תקח" בא לרבות שאסור ליקח שוחד אף אם אינו רוצה להטות את המשפט, אלא נוטל על מנת לזכות את הזכאי ולחייב את החייב. וצ"ב, דכיון דלוקח משניהם מה שייך בזה שם שוחד, שהרי אינו מטה את ליבו לאחד מהם יותר מלחבירו, מאחר שלוקח שוחד משניהם. והמאירי שם (ע"ב) ביאר וז"ל: ואף כשמקבלו משני צדדין, מכל מקום לבו נוטה לזה ולזה, עד שנוטה להכריע ביניהם ושלא לדונם בדין גמור, עכ"ל. וא"כ אסור הדבר מחמת שיבוא לפשר ביניהם שלא על פי דין האמת.

ולדברי רבינו מבואר היטב וביתר שאת, דכאשר יחשוב בליבו בשעה שידון את הדין אם לזכות לפלוני או לחייבו, לא יוכל לדון את הדין לאמיתו, שהרי צריך להעביר את בעלי הדין מכנגד עיניו, ואם יקח שוחד משניהם, אף שלא יטה השוחד את דעתו לאחד מהם, מ"מ יקרב השוחד את דעתו לשניהם באופן שלא יהיה יכול לדון את הדין כראוי, כמבואר בגמ' (שם) אמר רבא, מאי טעמא דשוחדא כיון דקביל ליה שוחדא מיניה, איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה, ואין אדם רואה חובה לעצמו.

העובד עבודה זרה בחוץ לארץ היכן יסקלוהו

פי ימצא בקרבה. אומרו "בקרבה", לחייב על הדבר לבני המקום ששם ימצא האיש עושה הרע ונאחזיהם יתחייבו כל יושבי הארץ, והוא מה שגמר אמר "באחד שערך", ורבותינו ז"ל (כתובות מה: ד"ר שו"ש "שערך" לגזרה שנה, שער שנמצאו בו ולא שער שנדונו בו, ואומרו "אשר ה' אלוקיך נתן לך", נתפס לומר שעל מנת כן ה' נתנה לך (יז ב).

לכאורה נלמד מביאור רבינו פסוק זה - שדין סקילה בעובד עבודה זרה אינו נוהג אלא בארץ ישראל, שהרי ביאר הכתוב "אשר ה' אלוךך נותן לך", שעל מנת כן נתן ה' את הארץ לך, ומבואר אם כן שדין זה נוהג רק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ.

ובברכת שמעון הקשה, דהרי ודאי אף העובד ע"ז בחוץ לארץ חייב סקילה, וכן מבואר להדיא בדברי הרמב"ן כאן.

ומיישב כוונת רבינו, בהבאת דברי הרמב"ן, שמפרש הפסוק (להלן פס' ד') "נעשתה התועבה הזאת בישראל", כאן בא ללמד שנוהג דין סקילה בעובד ע"ז אף בחו"ל, אולם הפרט שדרשו חז"ל (כתובות מה, ב), שער שעבד בו ולא שער שנידון בו, דהיינו שנסקל באותו מקום 'שעבד בו' ולא במקום 'שנידון בו', ענין זה אינו נוהג אלא בארץ ישראל. וא"כ דבר זה בא הכתוב למעט, דהדין הנלמד מהפסוק "באחד שערך", נוהג דוקא בארץ "אשר ה' אלוךך נותן לך", ואילו בחוץ לארץ אין חובה לסקול במקום שעבד דוקא, כי אין לנו לימוד על כך אלא כלפי ארץ ישראל.

בארעא דישראל

ראש חודש מרחשון - פתיחת הישיבה

למרות שעדיין לא מצאו מנוח לכך רגלם והיתה ישיבתם ארעית, רגליהם בעכו ולבם עורג לירושלים, הזדרז רבנו לפתוח את הישיבה בראש חודש מרחשון תק"ב, כפי שבישר רבי אברהם ישמעאל סנגויניטי לאביו, כפי לאביו: "יהיה בסימן והצלחה על מעלתכם, 'מדרש כנסת ישראל' נפתח ביום ראש חודש חשון ה'תק"ב. יהי רצון שיהיה לכם לטובה ולשמחה ולזכות רב בעולם הזה ובעולם הבא. שכל הבאים מירושלים ומצפת ומטבריא, ורואה את הלימוד הזה כל היום וקצת מהלילה באופן נאות, יוצאים ואומרים: אשרי העם שככה לו, אשרי מחזיקיו, אשרי תומכיו שזכו לכך" ---

על קברי צדיקים - ה'זיירות' בראשי חודשים

כפי שתיקן רבנו בתקנות 'חברת כנסת ישראל', שחכמי הישיבה יעתיירו בעדם בכל יום ובפרט בעת שיפקדו את המקומות הקדושים, התקין רבנו בימי ישיבתם בגליל, שבראשי חודשים יצאו חכמי הישיבה להשתטח על קברי צדיקים.

בראש חודש חשון תק"ב - מספר רבי אברהם ישמעאל סנגויניטי - "עלינו אל אושה ומצאנו אותה חרבה בעוונותינו הרבים, ואפילו אומות העולם מעט מזעיר. והראו אותנו מקום ישיבת סנהדרין גדולה כשגלו שם (ראש השנה לא:), וקראו לו 'מקום השכינה'. בראש חודש כסלו שנת ה'תק"ב עלינו בעשרה למקום שבו קבור שמואל הקטן, שבזמנו יצתה בת קול עליו 'ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו' (סנהדרין יא.) ונשתטחנו על קברו. ועלינו למערה שבו קבורים רבי אברהם אבן עזרא ורבי שלמה בן גבירול שעשה אזהרות, והם מכובדים הרבה בעיני הגוים, בבנין מפואר, וישבנו גם שם בתפלות ובתחנונים בעד עמו ישראל. ובחודש זה נמצא בכאן שליח ירושלם תוב"ב שהולך לקוסטאנדינא, ועשה עמנו הזיאר"ה (- ההשתטחות), ותמה על מה שראה מה שאנו עושים ואמר שאין מי שיוכל לעשות כל זה. ובעזרת ה' כן נעשה בכל חודש, ואף על פי שצריך טירחא גדולה והוצאות מרובות לעשות אלו הזיירות"רס".

בתורה יומם ולילה - ולמגורי התלמידים שכרו בית נוסף. אולם, לאחר ימים אחדים, שינה רבנו את מקומו, כפי שכתב רבי אברהם ישמעאל סנגויניטי לאביו, באגרת שניה בט"ז בתשרי תק"ב [היום יום י"ו תשרי התק"ב], יום טוב שלהם חול המועד שלנו, עבדו המוכן לשרתו הצעיר אברהם ישמעאל חיים סנגויניטי יצ"ו שכתב מעכו". יתכן וההדגשה כי הוא כותב ביום טוב שני של גלויות נועדה לחדד ולהדגיש את הכרעת רבנו, בשיטת מנהג המקום, שנהגו בו יום טוב אחד, שבפתיחתה כתב אודות ההתיישבות בעכו:

"אברך את ה' אשר הנחני בדרך אמת, ויביאני אל המקום הזה, הוא עכו תחומה של ארץ ישראל. והלא ידענו אם לא שמענו כי עכו כארץ ישראל לכמה דברים, וכדרכי אבא דהוה מנשק כפי דעכו (כתובות קיב.). אמנם רבו בזה הדעות וכנראה מדברי התוספות (שם, וכן בריש גיטין, והכריעו שעכו חצייה בארץ ישראל וחצייה בחוץ לארץ), ולכן מעלת הרב נר"ו עמד על עיקרון של דברים, לידע באיזה צד מן העיר הוא קבלה מידם שהיא ארץ ישראל ממש, ושינה את ביתו ממקום אשר נטע אהלו בתחלה, והלך וקבע דירתו במקום שהוא מארץ ישראל ודא. ושם אצל ביתו, מקום הישיבה קבועה בארץ הקדושה ממש".

באגרת השלישית, ששלח רבי אברהם ישמעאל סנגויניטי לאביו בר"ח כסלו תק"ב, כתב עוד:

"וידענו, אשר כל כך היא קדושה עכו תוב"ב, כצפת וטבריה אשר היא ארץ קדושה, כמו שאמרו בגמרא 'רבי אבא הוה מנשק כפי דעכו', לפי שהיא ארץ קדושה. ואף על פי שכתבו התוספות כי יש חלק בעכו שאינו מקודש - בכאן ידוע להם המקום ההוא שאינו מקודש, וידוע ומפורסם המקום הקדוש".

למרות שבתחילה סבר רבנו כי ניתן להחשיב את עכו כארץ ישראל ולכן התיישב בה, אך עתיד היה לשנות את דעתו. משפגעה יד הדין באנשי שלומו ושניים נפטרו בדמי ימיהם - אברך צעיר וילד רך - ערך רבנו חשבון נפש, שבסיומו הסיק, כי משמים רומזים לו שעליהם לעקור מעכו שאינה מארץ ישראל.

עכו - תחומה של ארץ ישראל

כאמור, באותם ימים ששהה רבנו באלכסנדריה וחשש מפני המגפה המשתוללת בירושלים, היה בדעתו לקבוע את ישיבתו בצפת. מששמע על התפרצותה המחודשת של המגפה, ולאחר שמשמים סובבו דרכם והולכיכם מחוץ לתחום הסכנה, שבה ועלתה ההצעה לעלות לצפת ולהתיישב בה.

אלא שבאותם ימים ממש השתנה לרעה מצבה של צפת. רבים מיהודי העיר וחכמיה עזבו אותה, חלקם נדדו וגלו לעכו [רבי אברהם ישמעאל סנגויניטי סיפר עוד: "ועוד חדשים מקרוב באו, כת אחת של חכמים מפולוניא שהלכו לקבוע דירתם שם בצפת וללמוד שם תורה בטהרה, ושכרו להם בתים (בעכו) ונתעכבו כאן הם ונשיהם וטפם בין הכל כמו כ' נפשות"]. ואחרים שהועידו פעמיהם לטבריה, והצד השווה שביניהם שאת עורפם הפנו לצפת. היו מגוללים את התלאות שידעו בצפת, מאז קם עליהם מושל חדש, שהכביד על היהודים במסים, מבלי להתחשב בשנות הבצורת והמחסור. אם לא די בכך, ראו יהודי צפת סימן רע בפטירתו של הגה"ק רבי אלעזר רוקח זצוק"ל, בעל המעשה רוקח, שעלה מאמסטרדם בשנת תק"א והתיישב בצפת, ואף מינוהו לנשיא וכינוהו 'מרא דארעא דישראל'. באותן שנים, היה המעשה רוקח' היחיד מחכמי הדור שהגיע לצפת באותן שנים והתיישב בה, ואף הוא לא ארכו ימי שבתו שם, כי חלה מרוב צער וחולשתו גברה, עד כי התבקש לישיבה של מעלה ושבק חיים לכל חי בחודש תשרי תק"ב (יש אומרים בשבת חול המועד סוכות, ויש המאחרים תאריך פטירתו בשבוע אחד, שבת קודש פרשת בראשית כ"ז בתשרי תק"ב).

היו שהציעו לרבנו, להתיישב בטבריה ולקבוע בה את בית מדרשו - הצעה שתשוב ותעלה בחודשים הבאים על ידי רבה של טבריה, הגה"ק רבי חיים אבולעפיא זצוק"ל - אך רבנו דחה את ההצעה והעדיף את עכו על טבריה, "מפני שאין שם מקום בנוי לישיב, וטעמים אחרים מספיקים".

בתחילה, כאשר השתקעו בעכו, שכר רבנו חצר ובה שני בתים, האחד למגוריו והשני לבית המדרש - בו ישב עם החכמים והגו

אלפים כבר נושעו

בזכות תרומתם למען האור החיים הקדוש
הפצת ספריו הקדושים

קנה לעצמך זכות אצל האור החיים הקדוש

מוקד הישועות: 0733-713-620

הטעם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

כִּי תָבֹא וגו' וְאָמַרְתָּ וגו' שׁוֹם תִּשִּׁים וגו'. מאומרו "כִּי תָבֹא וגו' וְאָמַרְתָּ", מְשַׁמֵּעַ כִּי לֹא מִצְוָה ה' עֲלֵיהֶם לְמַלְךְ מֶלֶךְ, אֲלָא אִם יֵאמְרוּ הַרְשִׁית בְּיָדְךָ, וּמִמָּה שְׂגָמַר אִמְרָ "שׁוֹם תִּשִּׁים", שְׁעוֹר הַלְשׁוֹן מוֹכִיחַ שְׂמִצְנוֹת ה' הִיא לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ (יז יד).

בברכת שמעון כתב לבאר בזה דברי הגמ' (כתובות יז, א): 'מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול', דאמר מר "שום תשים עליך מלך", שתהא אימתו עליך. ולפי דברי רבינו יתבארו הדברים, דמכפל הלשון "שום תשים" משמע שהיא מצוה עליהם להמליך מלך, ומכלל המצוה, שתהיה אימתו עליהם, ולכן אין מועילה מחילתו ואין כבודו מחול.

אכן **בשיטה מקובצת** (שם) ביאר בשם תלמידי רבינו יונה, שריבה הכתוב "שום תשים" שאין כבודו מחול, כיון דבכל שעה שמוחל על כבודו הרי כאילו הסיר עצמו מלהיות מלך, וצריך אתה שוב להמליכו ולהשימו עליו מחדש.

פירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלקיך"

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה'. אִם תִּהְיֶה "עִם ה'", "תָּמִים תִּהְיֶה", לֹא יִחָסֵר לָךְ דָּבָר, וְאִין מִה שְׂגִיגִיד הַמִּזְלָה עֲלֶיךָ תִּתְקַצֵּם לְרַעָה, וְזֶה לָךְ הָאוֹת, אֲבָרְהָם שֶׁהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה', הִגֵּם שֶׁהִרְאָה הַמִּזְלָה עָלָיו שְׁלֹא יוֹלִיד נִתְהַפֵּךְ וְיִלְד (שבת קנו:), וְכִפִּי זֶה תִּתֵּב "תִּהְיֶה" נִמְשָׁכֶת לְמַעֲלָה וּלְמַטָּה, עַל זֶה הִדְרָךְ "תָּמִים תִּהְיֶה" אִם "תִּהְיֶה עִם ה'". אוֹ עַל זֶה הִדְרָךְ "תָּמִים תִּהְיֶה" כְּשֶׁאֲתָה עִם אֱלֹהֶיךָ. (יח, יג) רבינו כתב לפרש "תמים" מלשון שלימות, שאם "תהיה עם ה' אלוהיך", תהיה שלם בכל ולא יחסר לך דבר.

ובספר **אמרי שפר** (בהג"ה מחתן המחבר) כתב, דכוונת רבינו שכתב 'תמים תהיה אם תהיה עם ה'', הרי בא להבליע ברמז, שיש לדרוש גם את תיבת 'עם' כמו 'אם', והיינו שתיבת 'עם' נדרשת בתרי אנפין - 'עם' ו'אם' [כמו שמצינו בברכות (לב, א) אל תקרי 'אל' ה' אלא 'על' ה', שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. וכן מבואר ברש"י במגילה (כד, ב) דבדרשה דרשינן הכין], ויתפרש הפסוק כך, אם תהיה עם ה', אז תהיה תמים.

ויש להרגיש עוד, שרבינו כתב לרמז בדבריו לשני פסוקים, הראשון: "ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר" (לעיל ב, ז), כלומר אם תהיה עם ה' אלקיך לא יחסר לך דבר, והשני "התהלך לפני והיה תמים" (בראשית יז, א), "ר"ל שעל ידי שיתהלך אברהם לפני הקב"ה יהיה תמים ולא יחסר לו כלום.

האם בתשובה מאהבה גם השגגות נעשין כזכיות

רק הנשים והנחם וגו'. גַּם עַל פִּי דְבָרֵיהֶם ז"ל שְׁאָמְרוּ (יומא פו:): שְׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ כְּזָכוּת וְלָהֶם יִקְרָא טָף (כ יד).

בהגהות **פני מנחם** העיר, דבגמ' שם מפורש כן לענין זדונות, ורבינו יליף מיניה ק"ו לשגגות. אולם בדרשות **חתם סופר** (לשבת שובה דף כג, ד) נקט בדבריו, דבדוקא אמרו זדונות נעשין לו כזכיות, שרק בזדונות ולא בשגגות, ולא ביאר טעם הדבר.

ויש שביארו, דטבע האדם כל כמה שנטמע בעבירות, קשה עליו ביותר להתנער מהם ולחזור בתשובה, ולכן אם עשה עבירות בזדון והשתדל ונלחם ביצרו ונצחו וחזר בתשובה, הזדונות נעשים לו זכיות, כיון שכ"כ טרח ונלחם ביצרו ויכול לו, אבל שגגות שבאו לו בדרך מקרה ועונשם אינו גדול, אינם נחשבים לזכיות.

ואמנם החתם סופר עצמו סתר משנתו, שבחידושו (לפרשת נצבים על הפסוק "והיה בשמעו את דברי") כתב בתוך דבריו: 'כי ידוע השב על זדונותיו עד שיהפכו לזכיות, אז גם השגגות שלו מתהפכים לזכיות ממילא אגב הזדונות, כי לא יפסיד על שעשאן בשגגה' ע"ש. וכבר העיר בסתירה זו הרה"ק **מהר"י מדזיקוב זצ"ל** בגליוני מהר"י.

וכן מצינו לתלמידו הגדול בדרשות **מהר"ם שיק** (בנדמ"ה, דרוש פד לשבת הגדול) שכתב בפשיטות כרבינו, וכן כתב **בייטב לב** (לפרשת נצבים).

נערך מתוך שיעורי אוה"ח הק'

מאת הרה"ח יהודה וייס שליט"א

בני ישראל שולטים על המזלות

"כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מַעֲנִינִים וְאֵל קִסְמִים יִשְׁמְעוּ וְאֶתָּה לֹא כֵן נִתֵּן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ" (יח יד).

מפרש רבינו על פי דברי הגמרא 'אין מזל לישראל' - שהמזל אינו שולט עליהם, אלא ההיפך הוא הנכון, שבני ישראל באמצעות התורה והמצוות יכולים לשלוט על המזלות. וזהו שאומרת התורה "ואתה לא כן נתן לך ה' אלוהיך", דישאל אינם תחת ממשלת הקוסמים והמזלות.

ובפרשת בחוקותי מפרש רבינו את הפסוק "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלְכוּ". שיש לפרש על המזלות והכוכבים שהם חוקות השמים, ואמרה תורה, שעל ידי לימוד וקיום התורה ושמירת המצוות, הם ישלטו וידרכו על המזלות, ולא ישפיעו עליהם בכלל.

קושי המלחמה עם היצר, והסיוע מן השמים

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ, וְיָרֵאִיתָ סוֹס וְנָרְכָב עִם רַב מִמֶּךָ, לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מִצָּרָיִם מִצָּרֶיִם (כ א).

בפסוקים אלו מרומזים שלשה דברים המקשים את מלחמת האדם עם היצר הרע. "סוס" - שהיצר הוא סוס מוכן ומלומד למלחמה עם האדם, ואין האדם מלומד במלחמה זו כמוהו. "נרכב" - מלשון 'מורכב', שהאדם מורכב בהרבה תאוות גופניות, אשר מתאוה נפשו ללכת אחר פיתוי היצר הרע. "עם רב ממך" - שעל ידי חטאי האדם, גורם להוסיף בנפשו עוד כוחות וקליפות רעים שילחמו איתו.

ולכן אומרת התורה, שלמרות כל זאת "לא תירא מהם כי ה' אלוהיך עמך" - שאין האדם נלחם בעצמו ביצר, רק יש אתו כח גדול להצילו, שהוא אבינו שבשמים הקדוש ברוך הוא, שיכול להציל את האדם מהדרגה הפחותה ביותר, שהרי הוא "המעלך מארץ מצרים" שבירר את כח הקדושה מתוך הקליפות, והוציאנו מעומק מ"ט שערי טומאה לקבלת התורה. וממילא האדם צריך רק לרצות באמת, והקדוש ברוך הוא יסייע בעדו.

ובלשון קדשו של רבינו: כי כשבא אדם ליטרה, ימינו יתברך מקבלתו ונדבק לה' והוא יכניע מצריו.

מצוות שעושים בעלי עבירה - מתועבים בעיני ה'

רק הנשים והנחם. פֶּרוּשׁ, נָשִׁים הֵם נֶפֶשׁ וְרוּחַ, וְנִקְרְאוּ נָשִׁים בְּעִנְיַן הַנְּשִׁמָּה, כִּידוּעַ לִיּוֹדְעֵי חַן. וְהַטָּף הֵם מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעֲשָׂה אָדָם קִדְּם שְׁהִיָּה מִתְעַב בְּעֵינֵי ה', בְּסוֹד (תהלים נ) "וְלִרְשָׁעִים אָמַר אֱלֹהִים מַה לָּךְ לִסְפֹּר חֲקֶיךָ, וּכְשֶׁאָדָם חוֹזֵר בּוֹ, יִחְשְׁבוּ לְזָכוּת (כ יד).

כלומר, שאין להקב"ה רצון בתורה ומצוות שעושים הרשעים, אלא אדרבה הם מתועבים בעיני ה'. ולכן נצטוו עם ישראל במעמד הר סיני לשוב בתשובה לפני קבלת התורה, וכמו שנאמר "וְעַתָּה אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמָעוּ", ודרשו חכמינו, שכל מקום שנאמר 'ועתה' הכוונה לעשיית תשובה, שלפני שבאים לשמוע ולקבל התורה, עליהם לקיים מצוות תשובה הרמוזה בתיבת 'ועתה'.

אולם מספיק אפילו הרהור תשובה אמיתי אחד, כדי להיקרא 'צדיק גמור', וכמו שאמרו חכמים, שאדם רשע גמור, שקידש אשה ואמר שהקידושין יחולו רק בתנאי שהוא 'צדיק גמור', הקידושין חלים מספק כי חוששים שמא הרהר בתשובה והרי זה כצדיק גמור.

זכותו של רבינו זכרוננו צדיק לברכה יגן עלינו.